

Het Groene Hart als watertransformatieruimte

De Randstad wordt in de toekomst eerder kleiner dan groter

In de huidige discussie over natuur en ruimte lijkt het Groene Hart nauwelijks meer een rol te spelen. Het kabinet wil de verbindingen van de Ecologische Hoofdstructuur de nek omdraaien, waaronder verbindingen vanuit het Groene Hart met andere open groene gebieden. De oppositie brengt hiertegenover (terecht) het ecologische argument in stelling. Maar daarnaast zijn er ruimtelijk economische argumenten aan te voeren. Het Groene Hart (mèt groenblauwe gangen naar buiten toe) is hard nodig voor de waterhuishouding van de toekomst. Nieuwe vormen van dynamisch waterbeheer zouden wel eens lucratievere activiteiten mogelijk kunnen maken dan de huidige landbouw. En de Randstad hoeft niet te blijven groeien. De sociaal-economische positie van met name de Zuidvleugel is verre van rooskleurig - zie de recente alarmerende rapportage over Rotterdam Zuid van Deetman en Mans. Voor stedelijke functies heeft Brabantstad minstens zo goede kaarten: verkeerslogistiek, geo-economisch én .... hydrologisch. Hoog en droog op het Brabants Plateau is het goed toeven.

Midden jaren negentig van de vorige eeuw presenteerde het Amerikaanse kunstenaarsechtpaar Harrison de Green Hart Vision als cultuurproject van de provincie Zuid Holland. Om het echte kerngebied een blauwe ring, daar vanuit groenblauwe verbindingen naar andere open en groene gebieden, een beeld als een zon met stralen. De visie baarde indertijd nogal wat opzien. Vooral de aandacht voor het water was een sterk onderdeel, evenals de verbindingzones alhoewel dat laatste ook indertijd al niet nieuw meer was. Het blauwe aspect van het Groene Hart is sindsdien alleen maar belangrijker geworden. Het Al-Gore-effect heeft daar ongetwijfeld toe bijgedragen. Een klimaatsadaptieve benadering van ruimtelijke opgaven is heden ten dage geboden.

Overstromingsrisico

In het geval van het Groene Hart en de Randstad spelen met het oog op de effecten van de mogelijke klimaatsverandering een tweetal hoofdproblemen een rol die op enigszins vergelijkbare wijze aan de orde zijn in andere dichtbevolkte deltagebieden ter wereld. Het eerste effect is overstromingsgevaar. Het Ruimtelijk Planbureau (de voorloper van het huidige Planbureau voor de Leefbaarheid) maakte enkele jaren geleden een overstromingsrisicoanalyse van het gebied binnen de zogeheten Dijkkring 14 dat een groot deel van het Groene Hart en de Randstad beslaat. In 2008 deed de Deltacommissie de aanbeveling bij de keuze van bouwlocaties rekening te houden met de overstromingsrisico's. Laat nu juist aan het eind van de jaren negentig van de vorige eeuw de beslissing genomen zijn het gebied van de Zuidplas buiten het Groene Hart te plaatsen teneinde hier nieuwe woningbouwlocaties mogelijk te maken. Vanuit t wateroogpunt nu niet de meest voor de hand liggende plek, zo is uit één blik op de wateranalysekaart op te maken. En zo zijn er meer van zulke plekken, juist op de overgangen van Randstad en Groene Hart.

Verzilting

Het tweede hoofdprobleem spitst zich toe op de verzilting. De oorzaak is te vinden in een combinatie van factoren zoals stijging van de zeewaterspiegel, bodemdaling en steeds sterkere

fluctuaties in neerslag en de rivierwatertoevoer. De commissie Veerman kiest voor een 100% zoet houden van het lage westen des lands, niet in de laatste plaats ten behoeve van het behoud van voor zout gevoelige teelten zoals de bollenteelt, de boomsierteelt en de glastuinbouw. Een belangrijke oplossing voor het probleem wordt gezocht in het opzetten van de waterspiegel van het IJsselmeer met 1 ½ meter. Hiervoor zou de watertoevoer via de IJssel vergroot moeten worden. Een ingreep die in waterstaatkundige kringen niet onomstreden is. Los daarvan moet de vraag gesteld of op de langere termijn inzetten op 100% zoet haalbaar en wenselijk is.

No regret

Het grondpatroon van de waterhuishouding van het Groene Hart zou dusdanig moeten worden ingericht dat het op langere termijn berekend is op mogelijke toekomstige waterstaatkundige transformaties. Dat zou een dusdanig fijnmazige patroon moeten zijn dat in verschillende stadia van zoet naar zout een gedifferentieerde zonering mogelijk maakt. Een inrichting die ecologisch gezien en milieuoogpunt ook zijn nut heeft als het er met de klimaatsverandering toch minder snel en dramatisch aan toe gaat. Voor zo'n grondpatroon is op zijn minst nodig dat bepaalde zones planologisch gereserveerd worden als waterwisselruimtes: om bijvoorbeeld in tijden van droogte of wateroverlast dienst te kunnen doen, om de kwaliteitsverschillen tussen watermilieus te kunnen effectueren. En het is niet alleen van belang om ruimte reserveren maar ook om slim om te gaan met waterverbindingen en waterkeringen. Het gaat daarbij overigens niet alleen om nieuwe ingrepen. Ook waterstaatkundig erfgoed kan ingezet worden - en wordt hier daar al ingezet -, waaronder ook militair erfgoed zoals dat van de Oude en Nieuwe Hollandse Waterlinie, de Stelling van Amsterdam en de voorzieningen die werden getroffen in de jaren vijftig om zoet IJsselmeerwater naar en door het Groene Hart te geleiden als verlengstuk van de naoorlogse IJsellinie.

Waterdruk wordt sterker, stedelijke druk neemt af

Hoe dan ook, een dergelijke waterruimtelijke benadering heeft consequenties voor de stedelijke patronen, vooral in de overgangen tussen stad en land en voor de groene corridors tussen het Groene Hart en andere groene gebieden. Deze gangen vervullen een belangrijke functie als ecologische verbindingen en als buffers tegen verdere verstedelijking. Daar is inmiddels een belangrijke functie bijgekomen: waterwisselruimte. Neem bijvoorbeeld de befaamde Groenblauwe Slinger, in de jaren negentig een belangrijk maar onvoldoende geëffectueerd beleidsonderdeel van de provincie Zuid-Holland, tussen de westflank van het Groene Hart en Midden-Delfland. In deze slinger ligt tussen Delft en Rotterdam een aantal historische bergboezems, waterbergingen in tijden van dreigend waterbezwaar. Het zijn voorzieningen die indertijd in de achttiende en negentiende eeuw werden aangebracht door het Hoogheemraadschap van Delfland. Heden ten dage is meer dan 70% van het oppervlak van Delfland verhard - geen waterschap kent zo'n hoog percentage. Als er één gebied behoefte heeft aan een groter waterbergend vermogen dan dit wel: een gebied dat de hele stad Den Haag en het gebied ten zuiden daarvan beslaat tot en met een belangrijk deel van de Rotterdamse agglomeratie.

De stedelijke druk zal hier in de zuidelijke vleugel van de Randstad eerder dan verwacht afnemen. De economische functie van de Rotterdamse haven is weliswaar groot, vooral voor het achterland tot en met diep in Duitsland. Maar dat is veel minder het geval voor de Rotterdamse agglomeratie zelf. De haven is niet de werkverschaffer van weleer. Sinds de ondergang van de scheepsbouw mist de agglomeratie de maakindustrie van weleer. Niet alleen de werkgelegenheid in de haven neemt af, dat geldt naar verhouding ook voor de gerealiseerde toegevoegde waarde. In de Haagse

agglomeratie is tot op heden de centrale overheid met zijn aanverwante (semi)overheidsinstellingen de grote werkgelegenheidsmotor. Met de staatkundige hervormingen wordt dat minder. Ministeries worden samengevoegd en afgeslankt, Provincies fuseren en worden groter en daarmee zal van die kant de roep om meer financiële middelen en bevoegdheden luider worden, ten koste van het Rijk. Kortom, er ontbreekt hier in de Zuidvleugel eigenlijk een economische basis voor een stedelijke agglomeratie van deze omvang. Het sombere rapport van Mans en Deetman over Rotterdam Zuid is in dit verband een teken aan de wand. De groeikernen van weleer staan onderdruk en dreigen de krimpkeren van de toekomst te worden. Zoetermeer heeft inmiddels de groei vaarwel gezegd.

Brabantstad

Op langere termijn, over meerdere decennia bezien, is niet langer de verstedelijking van de Randstad aan de orde, maar de ontstedelijking, om het maar onverbloemd te zeggen: afslopen in plaats van een verhullende term als afbouwen. Verstedelijking volgt voortaan de waterbouw. Mocht men in de Randstad en het Groene Hart nog een nieuwe stedelijke uitleg willen plegen, dan niet in waterwisselruimtes en alleen na ophoging van de bouwgrond ruim boven N.A.P. Mocht de lange-termijn-grondtoon van demografische krimp door de gestage afname van het kindertal worden door groeigolfjes onder invloed van immigratie verstoord worden, dan ligt het eerder voor de hand deze groei onder te brengen in Brabantstad, hoog en droog op het Brabants Plateau. Natuurlijk hebben ook riviertjes als de Dommel ook hun kuren, maar hun ruimtelijk bereik is niet zo groot als de grote rivieren in de zuidelijke Randstad en het zuidelijke Groene Hart. Economisch is Brabantstad inmiddels opgeklimmen tot de tweede regio van het land doordat het zijn strategische positie tussen Randstad, Vlaamse Ruit en Rhein-Ruhr-Gebiet goed weet uit te buiten.

Watreconomisch Groenblauw Hart?

Door deze ontwikkelingen kan het Groene Hart groter worden. Dat kan de leefbaarheid in een kleinere Randstad alleen maar ten goede komen. En het Groene Hart zelf kan er ook alleen maar beter van worden. Op de eerste plaats in ecologisch opzicht. Mogelijk ook economisch gezien als ruimte voor waterexperimenten. Experimenten op het gebied van duurzame (wie weet zilte?) teelten en waterenergieproductie. Randstad en Groene Hart zouden zich zo kunnen ontwikkelen als voorbeeldproject van en “exportproduct” voor andere Deltagebieden ter wereld.

Jan Dirk Dorrepaal (ruimtelijk organisatiekundig adviseur)[Zevenhuizen/ Zuidplas] en Steven van Schuppen (cultuurhistoricus)[Den Haag]. Zie www.dubbelkrimp.nl .